

formening at »Athenernes Statsforfatning« er et ufuldstændigt arbejde – og det er et sandt ord, man tænke blot på dens manglende omtale af athensk lovgivningsprocedure. Tilbage er så den socio-økonomiske status, hvor forfatteren især gør opmærksom på to ting: 1) fattige athenere har kunnet beklæde embeder, og det havde de vel ikke råd til uden at få en godtgørelse for det; 2) når talerne skal opregne deres gode gerninger over for folket, påberåber de sig liturgier o.l., men ikke at de har beklædt embeder; tværtimod antyder deres sprogbrug, at embeder var en, ikke særlig anset, måde at skaffe sig indtægter på – modsat liturgierne, der betød udgift. Sådanne udtalelser tyder i al fald ikke på, at embeder har været ulønnede æreshverv, og forfatterens konklusion bliver, at kilde-materialet taget under ét tyder på, at det 4. århundredes athenske embedsmænd har fået løn – måske med undtagelse af de valgte.

Men hvad betyder egentlig »løn«? Nogle forskere har villet skelne skarpt mellem *misthos* = »aflønning« (i drachmer) og *eis trofēn/sitesin* = »til fortæring«, men forfatteren finder efter en nøje analyse af det 4. århundredes, herunder Aristoteles' sprogbrug, at udtrykkene er synonyme og altså ikke behøver at sige noget om aflønningsformen. Man må dog stadig spørge, hvor stor en rolle »naturalier« (f.ex. krigsbytte, gaver, offer-andele) har spillet for embedsmændenes aflønning i forhold til aflønning i drachmer (jf. Mogens Herman Hansen: Det athenske demokrati i 4. årh. f.Kr., hæfte 5: Embedsmændene. Kbh. 1979); man kan også spørge, om en embedsmand faktisk kunne leve af sin godtgørelse. Disse og mange andre spørgsmål kan næppe besvares blot nogenlunde udtømmende, thi som forfatteren flere gange skriver, materialet er »indicative and not conclusive«. Men den foreliggende undersøgelse er grundigt og dygtigt gennemført, med vilje og evne til at se materialet fra nye vinkler, og det er glædeligt, at det omstridte spørgsmål her har fået en tidssvarende gennemarbejdning og opsummering.

A. Damsgaard-Madsen

Rudi Thomsen: King Servius Tullius. A Historical Synthesis. Humanitas V. Kbh., Gyldendal 1980. 347 sider med index og bibliografi. Kr. 318.

Siden Niebuhrs Römische Geschichte har Roms ældste historie været et af forskningens yndlingsobjekter. Dette skyldes bl.a., at just dette værk med rette er blevet betragtet som udtryk for et meget væsentligt paradigmeskift (for at tale moderne) i historievidenskaben, ja mange har ladet det være begyndelsen til den egentlig videnskabelige historie. Utallige er de forsøg, der er blevet gjort på at løse de komplicerede kildeproblemer, der gør Roms ældre historie så vanskelig at skildre, og forskningssituationen er ikke blevet enklere af den omstændighed, at et umådeligt arkæologisk kildemateriale siden da er gravet frem. Problemerne er snart angrebet fra arkæologisk, snart fra historisk og snart fra antikvarisk hold.

Med Rudi Thomsens bog om Roms næstsidste konge, Servius Tullius, er vi givetvis kommet et betydeligt stykke videre på den historiske erkendelses vej. Roms syv konger er hyldet i sagnenes tåger og deres konturer som historiske personer er utydelige. Vi har ingen samtidige historiske kilder, men kun de langt senere beretninger samt antikvariske bemærkninger om »gamle dage« fra augustæisk og efter-augustæisk tid. Meget viden er indirekte overleveret i lærde kommentarværker eller i citater, løsrevet fra den oprindelige sammenhæng. Denne mildest taget forvirrede overlevering skal samles og konfronteres

med den arkæologiske overlevering, dersom det er muligt. Det er unægtelig interessant at se, hvorledes en dansk historiker griber denne sag an.

Kap. 1 fremlægger først præcist kildesituationen. Den historiografiske tradition, som er bevaret hos Livius og Dionysius, går tilbage til ældre annaler, men også disse er sene og har næppe noget forlæg samtidig med Kong Servius. Hvad der måtte have været af romerske optegnelser gik efter forfatterens mening til grunde med Roms ødelæggelse i 387 f.Kr. Måske har der dog været en anden kerne for den senere tradition, familietradition el. lig. (side 23). Desuden har vi en etruskisk tradition, bevaret ved et tilfælde i en indskrift i Lyon, gengivende et fragment af en tale af den lærde kejser Claudius. Her siges det eksplicit, at Servius Tullius var en etrusker, der hed Mastarna.

I kap. 2 om kronologien afstår forfatteren fra at vindicere den traditionelle kronologi, der giver en regeringstid på 44 år, som udregnet fra kongernes fordrivelse i 510 f.Kr. giver 578–534 f.Kr. Det romerske valgkongedømme synes rekonstrueret ud fra en generationsberegning, der giver kongerne en usædvanlig lang regeringstid. Ligeledes forkastes den svenske forsker E. Gjerstads forsøg på at neddatere kongernes fordrivelse til ca. 450 f.Kr., hvorved Kong Servius regering ligger i begyndelsen af 5. årh. f.Kr. I stedet foreslås mere vagt det, arkæologerne ville kalde tredje fjerdedel af 6. årh. f.Kr. I det følgende tredje kapitel diskuteres så The Origin of Servius Tullius. Den latinske tradition om kongen som barn af en slavinde, en hærtagen kvinde, hvis barn blev opdraget i Tarquinius d. Gamles kongsgård og ved dennes død blev konge ved enkedronningens hjælp, sættes over for den claudiske notits om etruskisk afstamning, og atter diskuteres det velkendte gravmaleri fra Françoisgraven i Vulci. Her har vi en række med indskrifter benævnte personer fremstillet, og Rudi Thomsen slutter sig til den forskningstradition, der vindicerer identifikationen mellem maleriet og Claudius' Mastarna, der nu fortolkes som en etruskisk condottiere, der rydder forgængerens Tarquinius af vejen og selv griber magten i Rom under det romaniserede navn Servius Tullius. Mastarna er simpelthen det etruskiske »nickname« med betydningen af general (af latin magister). Denne konges indsats behandles nu i de følgende kapitler (IV–VIII). Traditionen sætter ham i forbindelse med en række gennemgribende forandringer af det romerske samfund; hans inddeling af byen i fire regioner og ordning af tribussystemet, hans organisering af hæren som en regulær hoplithær med den deraf afledte timokratiske comitia centuriata, hans tilknytning til en række initiativer i byen, bl.a. opførelsen af en bymur, hans initiativer inden for kulten og endelig hans udenrigspolitiske indsats. Rudi Thomsen vender såvel kilder som sekundærlitteratur, skærer senere tilkommet bort, og kan præsentere en langt mere afmytologiseret hersker, der alene delte by og land i fire distrikter, mens de såkaldte landtribus er senere innovationer, der vel indførte en hoplitordning, men baseret på et simpelt system, der kun regnede med dem der havde råd til at stille med mundering, og dem der ikke havde det. Hoplitforfatningen selv henføres til et væsentligt senere tidspunkt. Vedrørende de andre tiltag påvises i en række tilfælde, hvorledes traditionen fejlagtigt har knyttet hans navn til disse, f. eks. opførte han ikke nogen mur, så vidt det kan konstateres af de arkæologiske levn. Hans udenrigspolitik gik ud på at knytte romere og latinere sammen i et forbund omkring Dianahelligdommen på Aventin, hvilket var det første skridt på vejen mod Roms beherskelse af andre folk. Dette lyder måske simpelt, men det er det ingenlunde. Overleveringen er kompliceret, og da det drejer sig om en række af de vigtigste institutioner i den romerske stat, har forskningen herom været overvældende. Analysen vil ikke blot sigte det sande fra senere tilskrivninger, men også forklare traditionsudviklinger, der har ført til de senere romeres opfattelse af deres egen fortid. Der er en række næsten geniale traditionshistoriske analyser flettet ind i fremstillingen. Forfatteren holder sig heller ikke fra skarpsindige arkæologiske analyser og disku-

terer på lige fod med arkæologerne. Sådan må det være, når de samtidige kilder er jordfundne levn.

Rudi Thomsens lærdom er imponerende. Der gror ikke meget, hvor han har græsset. De enkelte forfatteres synspunkter føjes ind på deres plads, refuteres eller godtages efter nøje analyse og kan herefter indgå i den samlede syntese. Bogen er et kildekritisk og forskningshistorisk mesterværk og en demonstration af, hvor langt man kan nå ad den klassiske kildekritiske vej.

Bogens tema, *The Life-story of Servius Tullius* (side 315), er dens force og dens begrænsning. Der er meget i det arkaiske Roms historie, man gerne havde hort forfatterens mening om, f. eks. problemerne vedrørende agrarforholdene, hvor vi har en analistisk/antikvarisk tradition om småbrug (på 1 td. land!) samtidig med vidnesbyrd om en betydelig social differentiering med en velstående overklasse og en talstærk, delvis ufri underklasse. Roms forhold til de ældste latinerstræder, de såkaldte *prisci latini*, falder også uden for kongens regeringsperiode, som så meget andet. Uden denne baggrund står de serviske reformer så underligt isolerede, uden rod i et eksisterende samfund. Det er ikke kildernes mening at give denne baggrund, og just den kildekritiske mester hæmmes i sine muligheder for at stille andre og nærliggende spørgsmål, som kilderne ikke selv lægger op til.

Det ville imidlertid være ubilligt at kritisere den skolede kildekritiker, fordi han er kildekritiker og bundet til sin egen metode, der i sit historiesyn er kildepositivistisk. Andre må tage andre aspekter op, og uigendrevet vil bogen ikke få lov at stå. Dertil er dens analyser for skarpe og dens polemik for bidsk. Den skal nok ægge til debat og modsigelse. Selv kan anmelderen ikke undlade at komme med et lille pip. Forfatteren godtager consulnavnene som ægte i den romerske kalender, *fasti consulares*. Om disse ved vi, at de oprindeligt var malet på tavler og stod hos Pontifex Maximus. Men var det ikke just disse *tabulae apud pontificem*, der var grundstammen i den manipulerede udgave af de såkaldte *Annales Maximi*, der blev udgivet omkring 130 f.Kr.? Hvis consullisterne er pålidelige, kan også andre oplysninger fra tavlerne være det, men det var formentlig netop tavlerne, der gik til grunde ved Roms brand i 387. Måske gik de ikke tilbage til kongetiden, d.v.s. før consulerne som året blev benævnt efter, men så da tilbage til generationen efter Servius' død. Dette er i en nøddeskal det dilemma, som adskiller kritiske forskere som Rudi Thomsen fra deres modstandere, som de ofte kalder hyperkritikerne, og jeg skal ikke blande mig i dette slagsmål for nærværende. Jeg ville blot gerne vide, hvordan consulnavnene blev overleveret til en senere tid, når resten af den historiske overlevering stort set gik tabt. Men det ved vi desværre ikke noget om, heller ikke efter at have læst bogen.

Jens Erik Skydsgaard

Roskildekrøniken oversat og kommenteret af Michael H. Gelting. Aarhus. Wormianum 1979. – Roskildekrøniken. Den ældste Danmarkshistorie. Genfortalt af Lotte Fang. Kbh., Sesam 1979.

I året 1979 så to nye udgaver af Roskildekrøniken dagens lys, den ene fra forlaget Sesam redigeret af Lotte Fang, den anden udgivet og kommenteret af Michael H. Gelting udsendt af forlaget Wormianum, der er opstået i forbindelse med tidsskriftet 'Skalk'. Sesam-udgavens forord er meget kort og lidet oplysende, og skønt denne udgave angiveligt ikke er en ny videnskabelig udlægning, men blot et forsøg på at gøre Roskildekrøniken